

Titel: draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010

Citation: "draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 9. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_010-shoot-wacc-2005_0083_010_spanghanssen_0010_p9_bP8_TB00009/facsimile.pdf (tilgået 20. juli 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

melse mellem fonematisk og ortografisk notation, men uoverensstemmelse med almindelig lydskrift. Sammenfaldet robes ved hyppige stavetøj.

8.4. *Fordeling af fonemer og grafemer på tegnudtryk.* Væklende skrivemåde kan ikke blot være vidnesbyrd om, at skriften opretholder en distinktion der ikke foreligger i udtalen. Den kan også hero på, at et bestemt fonem ikke overalt optræder i de samme tegnudtryk som det grafem i ortografien, hvortil fonemet normalt svarer. Det gælder især vokalerne. Til *i, y, o* i ortografien svarer foran konsonantgruppe (herunder dobbeltkonsonant) snart fonemerne [*i, y, u*] (*Pisk, tygge, Pust*), snart fonemerne [*e, ø, o*] (*Fisk, Lykke, Rust*) etc. Reglerne for disse konstituentkorrespondenser kan kun delvis opstilles på synkronisk basis. Men der er kun en gradforskæle mellem de synkroniske og de diakroniske regler. Også de sidste må opregne et «restparti» af uregelmæssigt udviklede ord.

9. *Diakronisk perspektiv.*

Den her antydede sammenligning mellem fonematisk transskription og traditionel skriftform (i dennes mere eller mindre korrekte anvendelse) vil vise, hvordan man kan anskue sprogudviklingen med udgangspunkt i nutiden (jf. 1.7). Man kan trin for trin bagud studere afvigelser i stavningen og på dette grundlag opstille mere eller mindre sandsynlige hypoteser om de afvigelser i udtalen de svarer til. Ved opstillingen af sådanne hypoteser er det som regel nødvendigt at undersøge forholdet i nutiden mellem dialekterne og de særformer af skriftsproget som opstår når det skrives af dialektalende der ikke fuldt behersker retskrivningen. Ud fra en sådan betragtning skulle det være muligt i langt højere grad end hidtil at skildre dansk sprog i dets forskellige geografisk-kronologisk-stilistiske varianter som en række specialsystemer, der kun i relativt perifere forhold afviger fra det fælles generalsystem.

Paul Diderichsen.

Opstillingen af kategorierne vokal:konsonant bygger i den glossematiske analyse groft formuleret paa fonemernes ulige mulighed for at danne stavelse: et fonem (eller grafem) der kan danne stavelse alene, er en vokal, mens et fonem (grafem) der kun kan danne stavelse sammen med en vokal, er en konsonant. I sprog uden stavelser i egentlig forstand kan man i stedet betragte muligheden for at danne sætningsudtryk (Toegeby: Structure immanente de la langue française p. 73-4) eller ordudtryk (definition af ord se Hjelmslev: Omkr. sprogteoriens grundl. p. 66; for dansk skriftsprog falder denne definition i praksis sammen med stypografisk ord).

Da imidlertid et sprogs faktiske inventar af stavelser og ord ikke nødvendigvis udtømmer alle sprogsystemets muligheder for fonemkombinationer, maa man forudsæ den mulighed, at ikke enhver vokal faktisk optræder alene som stavelse henholdsvis som ordudtryk eller sætningsudtryk, trods sin principielle mulighed derfor; i dansk skriftsprog optræder f. eks. *e* ikke som ordudtryk. Under analysen, hvor vokalinventaret jo

nelop søges bestemt ud fra stavelser- eller ordinventaret, medfører dette en vanskelighed, der hidtil er søgt løst i praksis ved at inddrage ogsaa fonemernes forskellige *plads* indenfor stavelsen eller ordudtrykket i betragtningen (jfr. Toegeby loc. cit.). Denne udvej synes lidet tilfredsstillende fra et teoretisk synspunkt, da den ikke har nogen sammenhæng med det principielle i spørgsmålet: forskellen mellem systematisk udelukkede stavelser- eller ordstrukturer (fonemkombinationer) og tilfældigt ubenyttede, men systematisk mulige fonemkombinationer.

Denne forskel vil imidlertid træde frem under selve analysen, dersom man i stedet for at betragte hvert fonems (grafems) forekomstmuligheder for sig, delinerer og analyserer for hele klassen af konsonanter under et, og samtidigt for hele klassen af vokaler. Definitionerne bliver i saa fald:

- I. En klasse af størrelser (eks. grafemer) hvoraf ingen indbyrdes kombination¹⁾ alene kan udgøre en større enhed (in casu ordudtryk), men hvoraf kombinationer med een eller flere størrelser af klassen II udgør saadanne enheder, er en selekterende eller forudsættende kategori (in casu konsonant- eller syngrafemkategorien).
- II. En klasse af størrelser hvoraf (nogle eller evt. alle) indbyrdes kombinationer¹⁾ alene udgør større enheder, og hvoraf tillige hver enkelt størrelse i kombination med een eller flere størrelser af klassen I udgør en saadan enhed, er en selekteret eller forudsæt kategori (in casu vokal- eller antografemkategorien).

Den analytiske benyttelse af disse definitioner foregaar simplest ved hjælp af et kombinationsdiagram, som nedenfor vist for toledede kombinationers vedkommende. Grafemerne (her kun medtaget et mindre grafeminventar) opføres lodret og vandret i vilkaarlig, f. eks. alfabetisk orden. I de fremkomne krydsningspunkter noteres de kombinationer der forekommer som ord (iflg. Retkrivningsordbogen, 3. udg.):

	a	b	d	e	f	g	h	i
a	aa	ab	ad		af	ag	ah	
b	ba							bi
d	da			de				di
e		eb	ed			eg		
f				fe				
g								gi
h	ha							hi
i			id				ih	ii

Ved en omflytningsproces, hvis simple metodik det her er unødvendigt at beskrive, «renses» diagrammets øvre venstre hjørne mest muligt, hvorved man faar:

¹⁾ Enkeltvis forekomst af en størrelse regnes for et særligt fælde af indbyrdes kombination mellem størrelserne i klassen.